

Miért vagyunk mi ilyenek?

– Az édesapjuk – mondta Sait Nedim Bey. – Az édesapjuk... Az édesapjuk... Már ha nem veszük rossz néven, hogy ezt mondom...

– Ugyan.

– Nos igen, szóval

ha nem veszük rossz néven, és még azt is számításba veszük, hogy elég sokat ittam, akkor, ha megengedik... Egyszóval én az

édesapjukat igen nagyra tartom. Ezt mindig el akartam önöknek mondani... Szerettem volna, ha egy kicsit beszélgetünk a megboldogult apjukról, ha felidézzük az emlékét, és magunkon is elgondolkozunk. Tegyük ezt.

Ezt is tették. Sait Nedim Beynél, a pasa édesapjától örökölt nişantaşii palotájában ültek az asztalnál, és gyümölcsöt eszegettek a nehéz vacsora után. Ez volt az a palota, ahol Cevdet Bey és Nigân Hamım az esküvőjét tartotta.

– Ezt akartam mondani – mondta Sait Bey egy utolsó nekifutással. – A hazánknak olyan emberekre van szüksége, mint amilyen az édesapjuk volt.

– Vagyis milyenekre? – kérdezte Refik.

Egy darabig kínos csend támadt. Osman döbönt csodálkozással nézett az öccsére, mintha csak azt gondolná: „Hogy lehet ilyet kérdezni? Pontosan tudjuk, hogy milyen ember volt az édesapánk! Ráadásul Sait Bey órák óta másról sem beszél!” Mielőtt belefogott volna a magyarázatba, Sait Nedim Bey bekapott néhány szem szőlőt. Güler a bátyja válaszát várva összeráncolta a szemöldökét, és kimért mozdulatokkal, késsel-villával enni kezdte az ősibarackot.

– Az apjukhoz hasonló emberekre, akik tudják, mit jelent a pénz és a család.

Saját szavaitól elragadtatva először a feleségére, aztán a hűgára, végül az asztalnál ülő két másik nőre, Perihanra és Nerminre nézett. Vélhetően nem azt látta az arcukon, amit szeretett volna, ezért úgy érezte, további magyarázattal tartozik.

– Nem értik, nem értik – mondta. – Megpróbálom elmagyarázni, de nem most, hanem majd a kávé és a cigaretta mellett. Mert úgy látszik, annyit beszéltem, hogy a hölgyek elfáradtak.

Ahogy várható volt, a nők tiltakozni kezdtek. Sait Bey nemcsak nagyon érdekes dolgokról beszélt, de igen kellemesen is. Ráadásul Nermin szerint csupa olyan dologról ejtett szót, ami mindenkit közelről érint. Sait Bey, ha

Orhan Pamuk 23

CEVDET BEY

ÉS FIAI *

(részlet)

mesterkélt módon is, de kénytelen volt szabadkozni. Igen, biztosan figyelmet keltett a mondandójával. Csak hát ő egyszerűen nem képes keveset beszélni. Az előbb például azt látta, hogy az egyik nő, teljes joggal, ásítózni kezdett.

24 Újabb tiltakozás. Ezúttal azonban kisebb feszültség támadt az asztal-
nál. Refik észrevette, hogy Perihan elpirul. Néhány perccel ezelőtt ő
volt, aki ásított egyet. De nem azért, mert nem érdekelte a beszélge-
tés, inkább szeretett volna már csinálni valamit. Időnként az asztal mellett
fekvő vadászkutyára pillantott.

Felálltak a vacsoraasztaltól, és átmentek egy tágas szobába, amelynek közepén egy díszes rézüst állt. A szoba a magas ablakaival és széles, kiugró ablakfülkéjével egészen a kertbe nyúlt, a plafonról lógó csillár fénye megvilágította az egyik közeli hársfa ágát. Nişantaşı sok más palotájához hasonlóan ennek a kertjében is hársfák és gesztenyék voltak. Sötétedéskor, amikor nyomasztóan sötét esőfelhők kezdtek gyülekezni a domb fölött, a házigazda e fák történetéről is ejtett néhány szót, mielőtt asztalhoz ültek volna, hogy a megboldogult emlékét és a múltat kellemes beszélgetés közben felidézve elköltsék a néhai Cevdet Bey tiszteletére rendezett vacsorát. Sait Bey most a palota történetéről mesélt, s azt magyarázta, hogyan újítták föl ezt az apjától örökölt régi épületet. Rengeteg pénzbe került, mire a palota egykori férfi lakosztályának ezt a tágas, nagy helyiségét szalonná alakították, és a berendezését egytől egyig restaurálták. Néhány falat kénytelenek voltak elbontani, de a régi dolgokat is megőrizték. Sokak véleményével ellentétben nincs olyan régi dolog, amit ne lehetne újjá varázsolni: ha az ember van annyira okos és higgadt, hogy ne dőljön be a folyton változó divatnak és az átmeneti hóbortoknak, akkor a régít egy kis csavarral újjá varázsolhatja. Vannak dolgok, amit sokan előlről kezdenek, pedig apró és okos kompromisszumokkal a korhoz igazított régítől is megkaphatjuk ugyanazt. Miután mindezt elmondta, Sait Bey megint megróttta magát bőbeszédűségéért, és bátorkodott visszatérni eredeti témájához, vagyis az éppen ebben a palotában házasodó, megboldogult Cevdet Beyhez. Végül közölte, hogy a szót most már ideje lenne átadni a vendégeknek is.

Egy darabig csend volt. A vadászkutya beosont a szalonba. Mindenki a másikra nézett, mintha azt mondták volna: „Most miről beszéljünk?” Vacsora előtt kicsit szemerkélt az eső: az augusztus végi hősről már akkor szót ejtettek; beszéltek Nigân Hanımról, hogy mennyire szomorú; elmondták, hogy Cevdet Bey halála óta milyen átalakításokat hajtottak végre a cégben; szóba került természetesen Refik és Perihan két hónapos kislánya is; megbeszélték az újságokban olvasott hazai és külföldi híreket. Ha senki nem panaszkodik az egészségéről, akkor mi másról lehet itt még beszélni? A kutya, furának találva a csendet, körülnézett, aztán elnyúlt a télen fűtésre használt parazsastál mellett.

„Minekjöttünk ide?” – töprengett Refik. Azt remélte, itt majd elfeleddheti az utóbbi napokban egyre növekvő rosszkedvét, és az életcéljával kapcsolatos, Perihannal oly sokszor lefolytatott gyötrelmes beszélgetéseket, s végre hátradőlve élvezheti a finom vacsorát és egy bőbeszédű kereskedő szórakoztató történeteit. Erre most megint saját magán, az 25 életen, Perihanon gondolkodik, ráadásul ez az elvált Güler sem megy ki a fejéből. S miközben azon töpreng, miféle nő lehet ez a Güler, valami nyugtalanság lesz úrrá rajta. Alattomos és hideg nyugtalanság volt ez; óvatos, kimért lépésekkel settenkedett, és olyan dolgok felbukkanásával fenyegetett, amelyekbe jobb volt nem belegondolni, és amiket nem lehetett ép ésszel felfogni. „Egész nyáron nem csináltam semmit – gondolta hirtelen. – Egyetlen új dologba sem kezdtem bele. Újra bejártam az irodába. Újra csak sopánkodtam Perihannak a meleg miatt, és képtelen voltam dönteni. Talán olvastam valamennyit, de minek? Most pedig ezt az egyedülálló nőt nem bírom a fejemből kiverni.”

– Nézzék csak – szólalt meg hirtelen Sait Bey, ahogy megjött a kávé. – Nézzék csak, mi jutott eszembe erről a kutyáról. Csak azért mondom, mert senki nem mond semmit, és úgy tűnik, megint nekem kell szóval tartanom a társaságot...

– Kérem, kérem, csak tessék! – mondta Osman olyan hangon, mint aki mutatni akarja, milyen figyelmes és jól nevelt.

– Nézzék csak, ez a kutya milyen jól érzi magát ebben a házban. Itt él közöttünk, bóklászik, vakarózik... Apám, megboldogult apám idejében ez a kutya a kertbe alig tehette volna be a lábát. Hát szabad kutyát tartani egy muzulmán házban? – Odaszólt neki: – Gróf! Gyere csak ide!

A kutya engedelmesen négy lábra állt, nyújtózott egyet, és farkát csóválva odament a gazdájához.

– Nem vagy te muzulmán házba való – mondta a kutyának Sait Bey, szemlátomást élvezve, hogy egy ilyen remek tréfával fejezheti ki a gondolatait, majd nevetve a kávé szürcsölgető vendégeihez fordult: – De látják, mégiscsak itt van. Mi már megszoktuk, és ő is minket. Haladni kell a korrallal. Ha anyám ezt látná, az egész házat háromszor rituálisan felmosatná. – A kutyához hajolt: – No, jól van, jól van, most már menj a helyedre.

Az állat egy pillanatra megzavarodott, nem értette, miért hívták oda. Körbeszimatolt, megszaglásztta a vendégeket, nedves orrát Refik kezéhez érintette, aztán nyugtázva, hogy minden úgy van, mint máskor, békésen leheveredett.

– Ami azt illeti – folytatta Sait Bey –, észre sem vesszük, hogy mindenben haladunk a korrallal. Ahogy mondtam, miért is ne lehetne a régít az újhoz igazítani? Nézzék csak meg ezt a szobát! Ugye, hogy úgy néz ki, mint

egy szalon? Tegnap még egy hagyományos férfi lakosztály hallja volt. Nézenek rám! Én csak egy egyszerű, szószátyár kereskedő vagyok, igaz? Nem, nem, engedelmeikkel, most már befejezem... Tegnap még egy pasa fia voltam... Értik már? Megboldogult apám mondta mindig, hogy nálunk
26 sosem tűnnek fel a nagy változások, mert azok mindig végtelen sok apró kompromisszum eredményei... Mit szólnak ehhez a gondolathoz? Igen, kompromisszumok... Aprócska és okos kompromisszumok: mindig is ez biztosította a történelem csöndes menetét! Legalábbis így mondotta megboldogult édesapám. Mintha előre tudta volna, hogy kereskedő lesz belőlem, és a földjeit, a telkeit, mindenét eladom, hogy az üzletbe fektessem. Mintha előre tudta volna, hogy Güler egy egyszerű kis köztársaságpárti katonához megy majd feleségül... Európa, ó, Európa! Mindig erre gondolok, amikor csak ott járok, mindig erre gondolok. Miért olyanok ők, s miért vagyunk mi ilyenek? Igen, ez itt a kérdés. Miért olyanok ők, s miért vagyunk mi ilyenek? Egy pillanat! Isznak egy kis likórt? A kávéhoz nagyon jólesik.

Még mielőtt bárki is válaszolt volna, felpattant a helyéről, a tálalószekrényhez ment, és kivett belőle néhány üveget.

– Hozd csak ide azt az albumot! – szólt a feleségéhez. – Az Európa-albumot!

Kicsit mintha elszégyellte volna magát, de már nem tudott visszako-
kozni. Beszélni akart még, kiönteni a lelkét. Bátorítást keresve Refikre és Os-
manra pillantott.

Rövid, feszült csend támadt. Nermin és Güler kértek egy kis likórt a kávéjukhoz.

– Igaza van. Nagyon igaza van – jegyezte meg Osman komoly arccal. Talán arra gondolt, egy kis megértéssel és higgadsággal enyhíteni tudja a kellemetlen légkört.

– A gyerekekről készült fotókat is idehoztam – jött meg Atiye Hanım, és Refik kezébe nyomta az „Európa-albumot”.

– Az európai utakat legalább annyira élvezem, mint a múltba tett utazásaimat – szólt Sait Bey az albumot lapozgató Refikhez. – Rengeteg fényképet készítünk, aztán beragasztjuk őket. Mit néz most?

Felállt, és odalépett Refik mellé. Szerette volna együtt végignézni fiatal vendégével az európai fényképeket és képeslapokat. Refik vállá fölért belepillantott az albumba.

– Aha, nézze csak, ez Párizs, négy évvel ezelőtt. Milyennek találja Párizst 1933-ban? Ugye, milyen fiatal voltam még akkoriban? Ez is ugyanabban az évben készült... Ezek berlini képek. Párizs és Berlin! Melyik ember, melyik török mondhat le ezekről, ha Európába utazik, és egy kicsit is ismeri a világot? Ott van Bécs is talán, de én nem értek a zenéhez... Ő, nézze csak, ez a tavalyi utazásunk. Párizs! Nagyon gyorsan lapoz... Álljon csak meg egy kicsit. Felismeri, igaz?

Refik természetesen felismerte: Ömer volt a képen. Kezében bőrdöndel egy vasúti fülkében épp savanyú képet vágott.

– Hát persze, a mi kis Rastignacunk! – kiáltott Sait Bey. – Hazafelé a vonaton találkoztunk. Mi van vele? – De mielőtt Refik válaszolhatott volna, már folytatta is: – Nézze csak, ez is akkor készült... Egy francia család, Berlinben ismerkedtünk össze velük... Igen, igen. Egy francia család, egy igazi, kulturált, szellemes francia család... Bor, sajt, az Eiffel-torony... És a nőkhöz értő férfiak! Túl sokat beszéltek...? De nézzék csak, íme, egy család! Nézzék meg ezt a képet! Berlinben ugyanabban a szállodában laktunk. Egymás mellett volt a szobánk. Mindennap együtt reggeliztünk. Tünelmés emberek... Lapozzon csak. Nézzék, megint egy család... Hát épp ezért tartom nagyra Cevdet Beyt. Ezért. Igen, Cevdet Bey makulátlan családot alapított. Talán kinevetnek érte, de én csodálom az önök családját, az Işıklı családot! Sikeres apa, szorgalmas gyerekek, csodálatos, remek anyák, egészséges unokák... Ha valahogy, hát így kell ezt csinálni. Óramű pontossággal jár, mégis színes, eleven, épp, mint ők!

Felnevetett, de nevetése nem tűnt túlságosan őszintének. Talán inkább csak azért kezdett nevetni, hogy elvegye az élet a mondandójának, és éreztesse a többiekkel: nagyon is tisztában van vele, hogy kínos dolgokat mond. Ellépett Refik mellől, és likőrrel teli kis poharát a magasba emelte.

– Lám csak, mi, törökök is belekezdünk valamibe! Likőrt gyártunk. Beindult a likőrüzlet! Mecidiyeköyben likörgyár nyílt... Hatalmas vállalkozás! Ha-ha! Nevetnem kell... Most mondják meg, mondják csak meg: miért vagyunk mi ilyenek, ők meg olyanok? Miért? Ki tudja megfejtetni ennek a titkát? Mondják meg! Miért vagyunk mi ilyenek? Miért vagyunk mi olyanok, amilyenek? Mondják meg nekem!

– Nagyon elragadtattad magad, bátyám – szólalt meg Güler. – Ül már le!

Sait Bey a többiek felé emelte a poharát, és mintha húga szavait meg sem hallotta volna, állva maradt. Valamiféle szégyenérzet és feszélyezettség támadt körülötte. Senki se tudta volna megmondani, mennyire beszél komolyan vagy őszintén, ezért mindenki úgy tett, mintha őt is magával ragadta volna a lelkesedés. A nehéz vacsora után elpilledő arcokon váratlanul nyugtalanság tükröződött. Mindenki levertnek tűnt, mintha csak a Sait Bey által szünet nélkül ismételtgetett kérdésre keresné a választ, de nem találná. Egy kicsit talán elmosolyodtak Sait Bey gúnyos szavain, és talán mintha el is csodálkoztak volna azon, hogy miért ilyenek ők valójában.

– Miért vagyunk ilyenek? Ilyenek, ilyenek! Kérem, ma este ne szakítsanak félbe! Felhevültem az italtól! Eh, az embernek néha szüksége van ilyesmire. Mert elegendem van, esküszöm, elegendem van, de tényleg elegendem van abból,

hogy folyton fegyelmezettnek kell lennem, és meg kell játszanom magam! – A Refik ölében fekvő albumra mutatott. – Elegem van a színjátékból, elegem van abból, hogy nem tehetem azt, amit igazán akarok, csak azért, hogy olyan legyek, mint ők! Ma este elengedem magam. Nem kötök kompromisszumot, és kiabálok!

28 Kiűrtette a likőröspoharát, és megint felkacagott. De ez a kacagás most már idegesítő volt.

Refik most először úgy látta, mintha Güler is nyugtalanodni kezdene. Ez a harsány, idegesítő hang egész biztosan szokatlan volt ebben a házban. Még a kutya is felemelte a fejét a földről, és bizalmatlanul méregette fura dolgokat művelő gazdáját.

– Óóó, alighanem túlzásba vittem a dolgot – jegyezte meg Sait Bey, meglátva a kutya reakcióját. – Nézzék csak, még Gróf is méltatlankodik! – Egy darabig mozdulatlanul bámulta a kutyát, aztán odaszólt neki: – Gróf! Gróf, ott maradsz a helyeden, nem hívtalak! – Az őt figyelő társasághoz fordult. – Párizsban egyszer láttam egy finom úri hölgyet. Épp a kutyáját rángatta, mert az egy lámpaoszlop tövébe végezte a dolgát. „Gyerünk, Pasa, gyere már, Pasa!”, mondta neki. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy egy pasa fiaként nem vettem sértésnek a dolgot. Így kapta az én kutyám a Gróf nevet. Mindegy. Most már elég lesz, igaz, ennek a kereskedőnek a fecsegéséből? Mindannyian kereskedők vagyunk már. Cukor, vas, kocsi, dohány vagy füge. Most már abba hagyom. Abba hagyom, abba hagyom. Adja csak vissza azt az albumot, elég volt már ebből a témából. Még mindig azt nézi? A mi kis Rastignacunkat, hm? Olyan, mint valami hódító. Mi van vele? Mit csinál most? Higgyék el nekem, az a fiú nem olyan, mint önök vagy én. De végül biztosan boldogtalan lesz... Mert kompromisszumot kell kötni. Apámnak igaza van, kompromisszumot kell kötni. A mi kis hódítónk büszke embernek tűnt. De most már zárjuk le ezt a témát is. Egyébként mit csinál most ez az Ömer Bey? Biztosan boldogtalan. Eh, kompromisszumot kell kötni, kompromisszumot kell kötni, elhallgattatni a szív szavát, és igazi kereskedőnek lenni, nyugodtnak és megfontoltnak, higgadtnak és ravasznak. Ugye, nem veszik rossz néven, hogy ezt mondom? Kereskedők vagyunk mindannyian. Fontos ez? Veszünk és eladunk, veszünk és eladunk... De lám csak, azért palotákban élünk. Ez fontos. Látják? Leültem a helyemre. Már a kutya is megnyugodott. Most már abba hagyom. Abba hagyom. A végtelen szégyent várva abba hagyom...

A szék támlájára hajtotta a fejét, mint egy beteg, és elhallgatott.

Csend támadt a szobában. Refik kezdettől fogva azon gondolkodott, hogy házigazdájuk mennyire szégyellni fogja később ezt a felbuzdulást. Szégyen és megdöbbenés tükröződött mindenkin, mintha valaki meghalt volna, vagy egy évvel ezelőtt elkövetett bűnt vallott volna be valaki. „Legalább valaki megszólalna” – gondolta Refik. Gülerre nézett. „Ő mire gondol?

Egyszerű kis köztársaságpárti katona... Vajon ő is így beszél arról a katonáról, aki már nem lehet vele? Valaki szólaljon már meg...”

– Ej, Cevdet Bey, lám csak, hová vezettél minket!

Sait Bey volt megint. Felemelte a fejét. Egy haldokló hadvezér kifejezése ült az arcán. Aztán kedvesen elmosolyodott.

29

A házigazda mosolya végül enyhítette a feszültséget. Refik azon gondolkodott, beszéljen-e Ömerről, vagy sem. Perihanra nézett. Nem úgy tűnt, mint akit nagyon megérintett a dolog. A nyugalomát látva valahogy Refik is megkönnyebbült.

– Ó, milyen szépen beszéltél, Saitkám! – jegyezte meg egyszer csak Atiye Hanım. – Szépen és szenvedéllyel. Mondd már el azt az izét is... Azt is mindig olyan szenvedélyesen adod elő. Azt is megboldogult apád mesélte mindig. Amikor Abdülhamit szultán Kâmil pasát kortholta, és belépett a fekete eunuch... Kérlek, meséld el azt is!

– Megmondtam, hogy vége – felelte Sait Bey. – Nem beszélek többet.

Ásított egyet, és belemerült szeszélyes gondolataiba.

(Fordította: Nemes Krisztián)

*A regény a Helikon Kiadónál jelenik meg 2017-ben

Új Forrás 2017/6 – Orhan Pamuk: Cevdet Bey és fiai
(részlet)

